

Araştırma Makalesi

Türkiye’de Cumhuriyet’in Onuncu Yıldönümü Kutlamaları: Adapazarı Örneği

Resül Narin*

(ORCID: 0000-0003-3702-6880)

Makale Gönderim Tarihi
27.01.2023

Makale Kabul Tarihi
02.03.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Narin, R., “Türkiye’de Cumhuriyet’in Onuncu Yıldönümü Kutlamaları: Adapazarı Örneği”, *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (Mart 2023): 725-759.

APA: Narin, R. (2023). Türkiye’de Cumhuriyet’in Onuncu Yıldönümü Kutlamaları: Adapazarı Örneği. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8 (1) , 725-759.

Öz

Zorluklarla kurulan Cumhuriyet, Atatürk önderliğinde büyük gelişim göstererek 10 yıl sonra önemli bir noktaya gelmiştir. Devlet ve millet için bu önemli günün kutlamalarının önceliklerden ihtisamlı olması için özel bir çaba gösterilmiştir. Merkezden valiliklere ve köylere kadar komiteler kurulup ilgili yerlere talimatnameler gönderilerek koordineli bir kutlama programı hazırlanmıştır. Böylece bu önemli bayramın programlı ve şanına yakışır şekilde kutlanması sağlanmıştır.

Osmanlı Devleti zamanından Cumhuriyet dönemine önemli bir birikimle giren ve Anadolu’nun önde gelen şehirlerinden biri olan Adapazarı’nda da Cumhuriyet’in 10. yılı büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Köylerden ve şehrin birçok noktasından gelen halk, Adapazarı merkezinde yer alan Hükümet Caddesi ve Cumhuriyet Meydanı’nda bu önemli günü kutlamıştır. Bu çalışmada,

* Dr., Araştırmacı, Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Türkiye, resulnarin@gmail.com.
PhD., Researcher, Sakarya Metropolitan Municipality, Republic of Türkiye.

Cumhuriyetin 10. yıl kutlamalarının Adapazarı uygulaması ele alınmış ve şehirde yaşanan toplumsal tepki aktarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet, Adapazarı, Cumhuriyet Bayramı, Kutlama, Milli Bayram

Decennial Celebrations of the Republic in Turkey: Sample of Adapazarı

Abstract

The Republic, which was founded with difficulties, showed great progress under the leadership of Atatürk and reached an important point after 10 years. A special effort has been made to make the celebrations of this important day for the state and the nation more magnificent than the previous ones.

Committees were established from the center to the governorships and villages, and a coordinated celebration program was prepared by sending instructions to the relevant places. Thus, this important holiday was celebrated in a planned and glorious manner.

The 10th anniversary of the Republic was celebrated with great enthusiasm in Adapazarı, one of the leading cities of Anatolia, which entered the Republican period from the time of the Ottoman Empire with a significant accumulation. The people coming from the villages and many parts of the city properly celebrated this important day in the Government Street and Cumhuriyet Square in the center of Adapazarı. In this study, Adapazarı application of the 10th anniversary celebrations of the Republic was discussed and the social reaction experienced in the city was tried to be conveyed.

Keywords: Republic, Adapazarı, Republic Day, Celebration, National Day

Giriş

Bayram veya tören şeklinde anılan kutlamalar o toplumun ortak geleneklerinden, hatıralarından ve tabiatından doğmaktadır. Rejim ile halkın kaynaşmasını sağlamak için gerçekleştirilen ve toplumsal birliğin önemli bir göstergesi olan günlere dair olan bazı kutlamalara, siyasal iktidarlar kendi meşruiyetlerini teyit etmek için ayrı bir önem vermektedirler.

Mili Mücadele'nin sona ermesiyle başlayan yeni süreçte Türkiye'nin yeni rejimi belli olmuş ve 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edilmiştir. Yeni rejimin ilanı halk arasında büyük bir coşkuyla kutlanmıştır.

Cumhuriyet’in ilan gününün ilk yıl dönümünde de bu önemli gün aynı coşkuyla tüm ülkede bayram havası içerisinde kutlanmıştır. Halkın geniş katılımıyla gerçekleşen bu kutlamalar bu önemli günün milli bir bayram olarak kutlanması gerektiğini doğurmuş ve 19 Nisan 1925 tarihinde Başbakan Ali Fethi (Okyar) Bey ve diğer bakanlar tarafından TBMM’ye bir mazbata verilerek 29 Ekim gününün Milli Bayram günü olarak kutlanması istenmiştir.¹

Cumhuriyet rejiminin, inkılâpların ve yeni yönetimin halk arasında benimsetilmesinin bir yolu da kutlama günleridir. Bu bayramlar vesileyle halka anlatılmak istenen pek çok mesaj uygun bir şekilde aktarılıyordu. 10. yıl mesajını da önemli bir argüman olarak gören iktidar, bu anlamlı günü özel olarak çalışmış ve özellikle vatandaşa verilmek istenilen mesajları çeşitli yollarla iletmiştir.

1933 yılına kadar bayram hazırlıkları her yıl hemen hemen aynı çerçevede gerçekleştirilmiştir. Lakin Cumhuriyet’in ilanının 10. yılı olması nedeniyle özellikle önem verilen 1933 yılındaki Cumhuriyet Bayramı hazırlıkları uzun yıllar boyunca kendisinden sonraki dönemleri etkilemiş ve yeni yıllardaki bayramlara da örnek teşkil etmiştir.

Türkiye’de Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları

Yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin değerlerini ortaya koyma ve halka benimsetme yolunda önemli bir işlev gören Cumhuriyet Bayramları her yıl şenliklerle kutlanmıştır. Ancak bu bayramlar arasında 10. yıl kutlamalarının ayrı bir yeri vardır. 1933 yılındaki Cumhuriyet Bayramı’nda bundan öncekilerden farklı olarak özel bir komisyon kurulmuş ve bayramın 3 gün kutlanması sağlanmıştır.²

Cumhuriyet’in 10. yılı kutlamalarına çok büyük bir özen gösterilmiş, önceki yıllara nazaran halkın katılımının daha yüksek olacağı bir kutlama programı hazırlanmıştır. 1933 yılı başlarında 10. yıl programını hazırlamak üzere Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) idaresi çalışmalarına başlamıştır.³

¹ Yasemin Doğaner, “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 9, Ankara 2007, s. 119-121.

² *Cumhuriyet*, “Yüksek Komisyon Büyük Bir Gayretle Çalıştı”, 13 Ekim 1933, s. 1.

³ Doğaner, *a.g.m.*, s. 121.

1933 yılındaki Cumhuriyet Bayramı'nın kutlama hazırlıkları, ekim ayından çok önce başlamıştı. Malatya Mebusu Abdülmuttalip, Giresun Mebusu Hakkı Tarık, Denizli Mebusu Necip Ali, Muş Mebusu Hasan Reşit ve Bolu Mebusu Hasan Cemil bir kutlama programı oluşturmak üzere, 9 Haziran 1933 tarihinde "Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıldönümünü Kutlama Kanunu" başlıklı bir kanun teklifini, Meclis Başkanlığı'na sunmuşlardı.⁴

11 Haziran 1933 tarihinde 2305 numaralı "Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanuna göre: Cumhuriyet'in ilânının onuncu yıl dönümü üç gün kutlanacaktı. Yine bu üç gün resmî daireler tatil, özel daireler, müesseseler ve ticaret evleri hakkında hafta tatili kanunu tatbik olunacaktı. Kutlama programıyla meşgul olmak üzere Ankara'da Başbakanlığa bağlı olan bir yüksek komisyon ile vilâyetlerde yine bu işle meşgul olacak komite ve heyetler teşkil edecekti. Cumhuriyet'in bugüne kadarki başarılarını ve gelecekte yapmayı planladıklarını yansıtacak surette kutlama programı tayinine Hükümet yetkiliydi.⁵ Bunun için talimatnameler hazırlanmış ve bu büyük günün düzenli ve ihtişamlı kutlanmasına gayret gösterilmiştir.

Kutlama işleriyle meşgul olmak üzere Ankara'da Başbakanlığa bağlı olarak teşekkül eden Yüksek Komisyon'a CHF Umumi Kâtibi Kütahya Milletvekili Recep (Peker Bey) başkan seçilmişti. Komisyonun diğer üyeleri Dâhiliye, Milli Müdafaa ve Maarif müsteşarlarıyla Erzurum Milletvekili Nafi Atuf (Kansu) Bey idi.⁶

Cumhuriyet Bayramı'nın 10. yıl kutlamalarını hazırlamak için İcra Vekilleri Heyeti kararıyla kurulan yüksek komisyon 15 Temmuz 1933 tarihinde ilk toplantısını yaptı. Kutlama genel şekli ile vilayet, kaza, nahiye ve köylerde kurulacak komiteler için yüksek komisyon yeni kararlar almış ve komisyon başkanı Recep Bey valiliklere bu kararları

⁴ Cahide Sınmaz Sönmez, "Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s. 90.

⁵ *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-360; *Resmî Gazete*, Sayı: 2437, 26 Haziran 1933, s. 2785; *Resmî Gazete*, Sayı: 2536, 23 Teşrinievvel 1933, s. 3169; *Hakimiyeti Milliye*, "Cumhuriyetin Onuncu Yılına Kutlulama İçin", 13 Temmuz 1933, s. 1; *Cumhuriyet*, "Cumhuriyet Bayramı 3 Gün Olacak", 10 Haziran 1933, s. 3.

⁶ *Cumhuriyet*, "Cumhuriyetin 10uncu Yılı İçin Hazırlıklar", 14 Temmuz 1933, s. 3; *Hakimiyeti Milliye*, "Cumhuriyetin Onuncu Yılına Kutlulama İçin", 13 Temmuz 1933, s. 1.

tebliğ etmişti. Buna göre kurulacak komitelerin adı “Onuncu Cumhuriyet Bayramı Kutlama Komitesi” olacaktı. Bu unvanın başına kurulduğu yerin vilayet, kaza, nahiye, köy adları eklenecekti.

Vilayet komiteleri, valinin başkanlığı altında olacaktı. Üyeleri ise o yerin en yüksek/büyük kumandanı veya yerine tayin edip göndereceği kişi ile maarif müdürü, CHF başkanı ve belediye başkanıdır. Kaza ve nahiyelerde komite başkanı en yüksek mülkiye memuru, üyeleri de CHF ve belediye başkanlarıyla en yüksek rütbeli kumandan, bulunmazsa askerlik şubesi başkanı ile en yüksek maarif memuruydu. Halkevlerinin olduğu yerlerde halkevi idare heyetlerinin seçeceği bir kişi de üye olarak komiteye girecekti.

Merkezdeki vekâletlerde birer kutlama heyeti kurulacaktı. Bundan başka merkezde, vilayetlerde ve kazalarda komisyon ve komitelere daimî üye alınacak ve komisyon ile komiteler yerlerindeki milli cemiyet ve müesseselerle doğrudan doğruya yazışacaklar ve lüzum görülürse müessese ve cemiyetlerden kendilerine bağlı ayrı heyetler de yapacaklardı.

Cumhuriyet Bayramı için oluşturulan yüksek komisyonun ilk toplantısında aldığı kararlardan birinde kutlamaların mahiyeti şöyle ifade ediliyordu:

“Yapılacak işler Türkiye’de on yıl evvelde doğan Cumhuriyet güneşinin sıcaklığıyla bütün memleketi ısıtacak ve on yıllık Cumhuriyet devrinin vatana getirdiği ve getireceği en yüksek saadetin heyecanını herkese duyuracak bir şekil ve kıymette olmalıdır. Bunun için yapılacak işler büyük hacimde sesli, hareketli, renkli, fikirli, manalı ve hesaplı olmak elzemdir. Bütün bu vasıfları yerine getirecek çalışmamızın esasları ve komitelere lazım olacak kadar teferruatı birbiri ardından talimatlarla ve örneklerle bildirilecektir.”⁷

Cumhuriyetin 10. yıldönümünü kutlamalarına Hükümet çok önem veriyordu. Kutlama işlerini tanzim ve tespit üzere merkezde ve vilayetlerde komisyon, komita ve heyetler teşkil edilmişti.⁸ Bu amaçla kurulan Onuncu Cumhuriyet Bayramı Kutlama Yüksek Komisyonu

⁷ *Hakimiyeti Milliye*, “Yüksek Komisyonun Kararları”, 16 Temmuz 1933, s. 1.

⁸ *BCA*. 30.18.1.2/37.50.8; *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-366.

Reisliği, il ve ilçelerle irtibat kuruyor ve kutlamalarda yer alacak bayram malzemesi, döviz, duvar levhaları ve konferans hazırlamada faydalanılacak notların da dağıtımını koordine ediyordu.⁹ Komisyonun koordinasyonunda hazırlanan materyaller Milli Müdafaa Vekâleti, elçilikler, konsolosluklar, Birinci Umumi Müfettişliği, köyler, nahiyeler, kazalar, vilayetler, halkevlerine ve yurtdışındaki öğrencilere koordineli bir şekilde dağıtılmıştı.¹⁰

Cumhuriyet Bayramı'nın 10. yıl kutlama merasimi programı şöyleydi: 29, 30 ve 31 Ekim 1933 günlerinde ülkenin bütün şehir, kasaba ve köylerinde; karada, denizde ve havada gece ve gündüz bütün halkın ilgisini çekecek bir coşkunlukla kutlanması, yine ülke dışında Türk elçi ve konsolosluklarında da bu bayram büyük merasimle kutlanması isteniyordu.

Bayram gün ve gecelerinde şehir ve kasabalarda bütün resmi daireler, belediye ve özel idare binaları, Cumhuriyet Halk Fırkası Merkezleri ve Ocakları, Halkevleri, resmi ve özel okullar, müessese ve ticarethaneler, ev ve dükkânlar, vapurlar, limanlar, meydanlar, caddeler, nakil vasıtaları, spor kulüpleri; bayraklarla, defne yapraklarıyla, yeşilliklerle, kırmızı beyaz kurdelelerle, elektrikle, fenerlerle süslenecekti. Kuleler, minareler üç gece donanacak ve inkılâbın kısa sözleriyle mahyalar kurulacaktı. Bu süsleme işinde ayrı talimatla verilen yazı ile resim levhalarına ve inkılâbın kısa sözlerinin yazılacağı uzun bez levhalara itinalı yerler verilecekti. Büyük levha, resimler ve caddeler üzerine yapılmış olan grafiklerle her yer işlenilmiş olacaktı.¹¹

Cumhuriyetin 10. yıldönümü bayramı hakkındaki 2305 sayılı kanuna göre Devlet Demiryolları'nda yapılacak indirim müddetinin, şehirler arasındaki yolcu nakliyatı için bayramdan on gün önce başlamak ve on gün sonra bitmek üzere yirmi üç gün devam etmesi kararlaştırılmıştı.¹² Bayram dolayısıyla yapılacak şenliklere geliş gidişlerini kolaylaştırmak için İstanbul Tramvay Şirketi de 29, 30 ve 31 Ekim tarihlerinde biletlerde

⁹ BCA. 30.10.0.0/198.352.13-5.

¹⁰ BCA. 490.1.0.0/1150.37.1-19; BCA. 30.10.0.0/198.352.13-10; *Milliyet*, "Dış Memleketlerde de Büyük Bayram Kutlanacak", 20 Ekim 1933, s. 1, 5.

¹¹ BCA. 30.10.0.0/198.352.13-30.

¹² BCA. 30.18.1.2/39.63.20; *Resmi Gazete*, Sayı:2514, 27 Eylül 1933, s. 3104.

indirime gitmişti. Elektrik şirketleri de o günlerde kullanılacak elektrikte indirim yapmışlardı.¹³

Bayramın fikir ve anlamını kuvvetlendirecek gazete ve dergi gibi araçlara Cumhuriyetin 10 yıllık işlerini gösteren bir rehber hazırlandı ve 20.000 adet basıldı. Bu rehber, başta resmi kurumlar olmak üzere bütün basına, parti ve halkevlerine, cemiyetlere, ticaret, tabip odalarıyla birlikte barolar gibi tesislere ve ilgili bütün müesseselere gönderildi.¹⁴

Onuncu Cumhuriyet Bayramı Kutlama Yüksek Komisyonu Reisliği, bütün gazetelerin 29 Ekim’e özel, günlük sayfa sayılarının ¼ oranında arttırılmasını talep etmişti. Bununla birlikte gazetelere inkılâp dönemine ait resimler ve bilgiler yollanmıştı.¹⁵ Gazeteler, bu çağrıya olumlu yanıt vermiş ve bu özel gün için bir önceki günkü sayfa sayılarını büyük oranda arttırmışlardı.¹⁶

Bayram günlerinde bütün telgraf, mektup ve kart ücretleri yarıya indirildi.¹⁷ Maarif Vekâleti, Cumhuriyet’in 10. yıldönümünde dağıtılmak üzere 200 bin adet madalya yaptırdı. Bu madalyaların bir tarafında Mustafa Kemal Paşa’nın kabartma resmi, diğer tarafında da “Türkiye Cumhuriyeti 1923-1933” ibaresi bulunuyordu.¹⁸ Posta ve Telgraf İdaresi de özel posta pulları bastırmıştı. Bu pulların resimlerini hazırlamak üzere bir yarışma açılmış ve numunelerden ikisi kabul edilmişti.¹⁹ Posta Genel Müdürlüğü tarafından çıkarılan pullar, sadece bu bayram günlerine özel olarak bastırılmıştı. Pul serisi 1, 5, 2, 3, 6, 12,5, 25 ve 50 kuruşluktu. 7 pulluk bir serinin değeri, 100 kuruştü. Pullardan birinde Türkiye’nin ziraat durumunun kazandığı büyük gelişimi temsil eden bir kompozisyon

¹³ *Akşam*, “Cumhuriyetin 10 uncu Yıl Dönümü İçin”, 15 Ekim 1933, s. 4.

¹⁴ *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-149, 150.

¹⁵ *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-150.

¹⁶ Bu gazetelere örnek verecek olursak: Günlük 8 sayfa yayınlanan gazetelerden Cumhuriyet gazetesi 64 sayfa, Hakimiyeti Milliye gazetesi 96 sayfa ve Milliyet gazetesi 52 sayfa yayınlanmıştı. Günlük 12 sayfa yayınlanan gazetelerden Akşam 32 sayfa yayınlanmış; Vakit gazetesi de 16 sayfa gazetenin yanında 32 sayfa ek vermiştir. Cumhuriyet, 29 Ekim 1933; Hakimiyeti Milliye, 29 Ekim 1933; Milliyet, 29 Ekim 1933; Akşam, 29 Ekim 1933; Vakit, 29 Ekim 1933.

¹⁷ *Akşam*, “Cumhuriyetin 10ncu Yıl Dönümü”, 12 Haziran 1933, s.2; *Cumhuriyet*, “Cumhuriyetin 10 uncu Yılı”, 12 Haziran 1933, s. 3.

¹⁸ *Cumhuriyet*, “Cumhuriyetin 10 uncu Yılı”, 5 Eylül 1933, s. 1.

¹⁹ *Cumhuriyet*, “Cumhuriyetin 10 uncu Yılı”, 27 Eylül 1933, s. 4.

mevcuttur. Pulun ortasında Mustafa Kemal Paşa'nın resmi ve yanında da barışı temsil eden defne dalı bulunuyordu.²⁰ Diğer bir pulda ise dalgalar üzerinde doğan stilize bir güneş ve güneşin içerisinde de 10 sayısı bulunmaktaydı.²¹

Tütün, kibrit ve içki inhisarlarına kutu ve şişelere yapıştırılacak onuncu yıl etiketleri numuneleri yollandı. Bayramın hareketli olması için mahallindeki bütün yerli ve yabancı nakil araçları şirketlerine bayram günlerinde tarife ücretlerinde indirim yapılması istendi. Bütün şirketler bu talebe olumlu cevap vermişler ve indirim uygulamışlardı. Yeni inşaatların temel atma ve yapılacak işlerin başlama ve yapılmış olanların açılış merasimlerinin bayrama rast getirilmesi resmi ve özel makamlardan istendi.

İnkılap kavramını ifade eden kısa sözlerin büyük levhalar halinde her tarafa asılması için 60 kısa söz tespit edildi. Her yere şekil, renk ve asma tarzları için örnekler yollandı. Yine onuncu yıl Cumhuriyet Bayramı için yapılan marşın notaları ve partiyonları ülke içinde ve dışında bütün alakalı yerlere yollandı, yapılan marş plakları da aynı yerlere gönderildi. Her yerde bayramdan önce ve bayramda çok miktarda marş güftesi bastırılıp dağıtıldı. Bu marş radyoda da defalarca çalındı.²²

Onuncu Cumhuriyet Bayramı Kutlama Yüksek Komisyonu Reisliği, Cumhuriyet Bayramı günlerinde resmi daire ve cemiyetlerden başka özel şirketlerin ve bütün milli müesseselerin de bu bayramı, gündüz ve gece, ışık ve bayraklarla kutlamalarını istemişti. Fırkaya kayıtlı her üyenin evlerine en az bir fener ve bir bayrak asması ve bütün yurttaşların da bu yolda teşvikleri istenmişti.²³

Asker, jandarma, okul öğrencileri ve müstahdemlere verilecek elbise vesairenin dağıtım zamanının bayrama denk getirilmesi istenmişti. Bundan başka bütün vatandaşların kendilerine, aile ve çocuklarına yeni elbiseyi Cumhuriyet Bayramı'nda yapmaları için fırka teşkilatına teşvikler yapılmıştı.²⁴

²⁰ *Cumhuriyet*, "Ankara'ya Tehacüm Şimdiden Başladı", 17 Ekim 1933, s. 6.

²¹ *Cumhuriyet*, "Onuncu Yıl Hatırası Olarak Basılan Paralar", 18 Ekim 1933, s. 4.

²² *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-150.

²³ *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-151.

²⁴ *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-151-152.

Bayramın üç gününde de temsil edilmek üzere günün önemine uyacak 11 piyes yazdırılmıştı. Bunların aynı amaca hizmet edebilecek eski piyeslerle birlikte bayram günlerinde bütün şehir ve kasabalarda temsil edilebilmesi için her yerde salon, sahne hazırlıkları yaptırılmış; temsillerde rol alacaklara vazifeleri dağıtılmıştı.²⁵ Bu temsillerden bazıları şunlardı: Mavi Yıldırım, Yarım Osman, Sönmeyen Ateş, İnkılap Çocukları, Kahraman, Şeriye Mahkemeleri, On Yılın Destanı, İstiklal ve Uyanış.²⁶

Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet devrindeki hükümet çalışmalarının anlamlarını ifade eden 26 büyük yazı, karşılaştırmalı resim ve grafikleri gösterir levhalar hazırlanmıştı. Bu levhalardan ülkenin bütün şehir ve kasabaları cadde, sokak ve meydanlarına afiş olarak asılıp yapıştırılmak üzere 200.000 adet basılarak zamanında yerlerine gönderilmişti. Basılan rehber kitabından faydalanılarak bayram günlerinde halka konferanslar hazırlanması için fırka ve halkevi teşkilatına ve komitelere görevler verilmişti. Ayrıca inkılâp ve istiklale ait konferans konuları gönderilmişti. Radyo ile merkezden 11 konferans verilmişti.²⁷

Cumhuriyet’in 10. yıl kutlamaları için 18 şiir ve destan yazdırılmıştı. Bunlardan 400.000 adet basılarak kasabalara, köylere ve orduya yollanmıştı. Bu şiir ve destanlardan seçme olanları bayram günlerinde merkezden radyo ile verilmiş ayrıca bunlar risale halinde bastırılarak her yere dağıtılmıştı.²⁸ Cumhuriyet’in 10. yıl kutlamaları dolayısıyla hazırlanan yayınlarda Cumhuriyetin yüceltiği temaların işlendiği görülmektedir. Bununla birlikte Cumhuriyet Halk Fırkasını ön plana çıkaran eserler de bulunmaktadır. Genellikle Cumhuriyet öncesi ve

²⁵ Yeniden yazdırılan 11 piyesten biri olan “Yarım Osman” az kişi ile sahnesiz ve dekorsuz temsil edilebilecek kolaylıkta idi. Bu piyesin okulu olan köylerle kışlalarda temsili istenilerek 40.000 nüsha bastırılıp dağıtılmıştı. Bu piyes, kahramanlarını köylüden, sahnesini köyden seçmiştir. Olay Milli Mücadele’nin başladığı günlerde başlar ve köylünün bütün gönülleriyle Cumhuriyet Bayramı’nı kutladıkları güne kadar sürer. *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-152; *BCA*. 490.1.0.0/1150.37.1-21.

²⁶ *BCA*. 490.1.0.0/1150.37.1-21, 22, 23.

²⁷ *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-152.

²⁸ *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-153.

sonrasının karşılaştırılması yapılarak Osmanlı Devleti döneminin hukuk, eğitim, ekonomik ve sosyal alanlardaki yetersizlikleri vurgulanmıştır.²⁹

Bayram günlerinde radyonun çekim kuvvetini arttırmak için İstanbul ve Ankara merkezleri birlikte çalıştırılmıştı. Bayramın üç gününde 30 saatlik bir radyo programı tatbik olunmuştu. Radyo programı, istiklal ve Cumhuriyet'in 10. yıl marşlarıyla konferanslardan, şiir ve destanlardan seçilmiş milli müzik parçalarıyla Türk kompozisyonları ve yabancı parçalardan karışık olarak verilmiştir.³⁰

Ülkenin bütün şehir, kasaba ve köylerinde bayramın birinci günü önceden hazırlanan meydanlarda aynı saatte toplanılmıştı. Her yer imkân ve araçların yettiği kadar aynı programı tatbik etmişti. Mevcut olan ve fırka vasıtasıyla bayramdan önce getirilen ve yerlerine gönderilen radyo alıcı makinaları ile Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın nutku birçok yerde bu meydanlarda ve özel yerlerde dinlenmişti.

Köyler için birbirine benzer ve özel bir merasim tipi tatbik olunmuştu. Her yerde, şehir ve kasabalarda merasime asker, jandarma ve okullardan başka çok miktarda halk katılmıştı. Şehir ve kasabalara civardan bayram dolayısı ile çok köylü gelmişti. Onuncu yılda bayramın kutlandığı bütün meydanlara "Cumhuriyet Meydanı" adının verilmesi bütün komitelerden istenmişti. Bu adın verilmesi her yerin belediye meclisi ve köy heyetleri tarafından usulünce alınacak kararlarla olmuştur. Bu sayede ülkenin her bucağında Cumhuriyet'i 10. Yıl Bayramı'nın hatırası ölümsüz olarak yaşamış olacaktı.³¹

Kutlamalar için hazırlanan rehberle verilen bilgi ve grafik numunelerinden istifade olunarak birçok şehir ve kasabalarda, salonlarda cadde ve meydanlarda cumhuriyet devrinin işlerini gösterir sergiler kuruldu.³² Cumhuriyetin 10. yıl dönemine özel olmak üzere, topçu kıtası bulunan yerlerde ve donanmanın belirli gemilerinden

²⁹ Kerem Coşkun, "Onuncu Yıl Anısına Yapılan Yayınlar", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 118, Ekim 2003, s. 94.

³⁰ BCA. 490.1.0.0/1150.36.1-153.

³¹ BCA. 490.1.0.0/1150.36.1-153-154; BCA. 490.1.0.0/1150.37.1-26; *Cumhuriyet*, "Yüksek Komisyon Büyük Bir Gayretle Çalıştı", 13 Ekim 1933, s. 6.

³² BCA. 490.1.0.0/1150.36.1-155.

Cumhuriyet’in Büyük Millet Meclisi’nde kabul edildiği 29 Ekim günü saat 20.30 da 101 pare top artışı yapılmıştır.³³

Bayram hazırlıklarının devam ettiği bir dönemde hükümet, halk ile bir normalleşme sürecini başlatmak amacıyla bir af kanunu tasarısı hazırlamış ve 25 Ekim 1933’te Meclis Genel Kuruluna sunmuştur. Hazırlanan tasarıya göre; bazı suçlar hakkında takibat yapılmayacak, bazı cezalarda ise indirimle gidilecekti. Bu kanun, 28 Temmuz 1933 tarihine kadar işlenmiş suçlar için geçerli olacaktı. 431 sayılı kanundaki hilafetin kaldırılması ve Osmanlı hanedanının yurt dışına çıkarılmasına dair olan şahıslar ile Lozan Antlaşması ile belirlenmiş olan 150 kişi bu affın dışında tutulacaklardı.³⁴

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, geçen on yıl zarfında çağdaş, modern ve laik bir devlet olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Cumhuriyetin 10. yıldönümü pek çok açıdan önem arz etmektedir. Böylesine kısa bir zamanda, uzun bir yol kat edilmiş olması gerek yöneticilerde gerekse halkta 10. yıl kutlamalarının daha farklı yaşanması isteğini uyandırmış ve bu sebeple de pek çok etkinlikler düzenlenmiştir. Cumhuriyet’in 10. yıl kutlamalarında sembolleşen olgulardan biri “Onuncu Yıl Marşı” diğeri ise Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’da bütün yurda hitaben seslendiği “Onuncu Yıl Söylevi” olmuştur.³⁵

Cumhuriyetin 10. yıldönümünü kutlamaları, büyük halk kitlelerinin katılımıyla olağanüstü bir coşku ve heyecan içerisinde gerçekleştirilmiştir. Gerek hazırlık gerekse kutlama törenlerine karşı halk tarafından gösterilen teveccüh, bunun en büyük göstergesi olmuştur.

Adapazarı’nda 10. Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları

İdari bakımdan Adapazarı, Osmanlı Devleti zamanından 1954 yılında Sakarya Vilayeti kurulana kadar Kocaeli’ne bağlı bir kaza merkeziydi.

³³ Nezahat Demirhan, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Onuncu Yıl Kutlamaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl 1997, Cilt 8, Sayı 37, s. 147.

³⁴ Sınmaz Sönmez, *a.g.m.*, s. 92-95.

³⁵ Necati Çetinkaya, *Atatürk’ün Hayatı, Konuşmaları ve Yurt Gezileri*, İstanbul, 1985, s. 323-324; Erdem Çanak, “İçel’de Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları ve Kutlamalar Sırasında Yaşanan Müessif Bir Hadise: Çomuzade Davası”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl 2018, Cilt 34, Sayı 97, s. 204.

Ekonomik imkânlardan dolayı şehir, uzun yıllar bağlı olduğu ilin en çok nüfusa sahip olan kazası durumundaydı. 1933 yılında Adapazarı'na bağlı 6 nahiyeye bulunuyordu. Bu nahiyeler: Merkez, Akyazı, Karapürçek, Sapanca, Söğütlü ve Kazımpaşa idi.³⁶

Cumhuriyet'in ilk yılları, Türkiye'de tek bir partinin, yani Cumhuriyet Halk Fırkasının (CHF) etkin olduğu bir dönemdir. CHF kurulduktan sonra örgütlendiği taşra teşkilatından biri de Adapazarı bölgesi olmuştur. CHF, tek partili bir sistemin içerisinde muhalefetsiz iktidardaydı. Birçok durumda partinin il yöneticileri aynı zamanda ilin valileriydi. Neredeyse bütün devlet memurları da CHF üyesiydi.³⁷ Adapazarı'nda da durum bundan farklı değildi. Şehirdeki memurlardan üst düzey yöneticilere kadar CHF ile bağlantılı kişilerdi. Partinin teftiş raporlarında şehirdeki parti çalışmalarında hükümet, parti ve belediyenin uyum içerisinde çalıştığı vurgulanıyordu.³⁸

1930'lu yıllarda dünya iktisat buhranının da etkisiyle ülkede bir huzursuzluk havası mevcuttu.³⁹ 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın(SCF) çabuk teşkilatlanması ve taraftar bulmasında bu durumunun önemli etkisi olmuştur. Yeni kurulan bu partinin ülkede en güçlü olduğu yerlerden biri Adapazarı olmuştur. Adapazarı'nda SCF'nin güçlü olması CHP'ye şehirde tepkilerin olduğunu göstermektedir.⁴⁰ Nihayetinde SCF kapanmış ve tek partili yönetim devam etmiştir. Bu tecrübe CHF'nin halka kendisini daha iyi anlatması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Cumhuriyet'in 10. yılı kutlamaları da bu bağlamda önemli bir fırsat olarak görülmüş ve bu konuda azami çaba gösterilmiştir. Ülkenin her tarafında olduğu gibi Adapazarı'nda da bu önemli günün amacına uygun olarak kutlanması için önemli çalışmalar yapılmıştır.

³⁶ *Genel Nüfus Sayımı Kati ve Mufassal Neticeler Kocaeli Vilayeti 20 İlk Teşrin 1935*, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul, 1937, s. 6.

³⁷ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, İstanbul, 2015, s. 19.

³⁸ BCA. 490.1.0.0/675.280.1-1, 2.

³⁹ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal 1922-1938*, C. 3, İstanbul, 1978, s. 379.

⁴⁰ Cemil Koçak, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul, 2014, s. 337.

Cumhuriyet Bayramı kutlamaları için Kocaeli vilayetinde kutlama komisyonu oluşturulmuştu.⁴¹ Bunu kazalardaki komisyonlar takip etmiştir. Cumhuriyetin 10. yılını kutlama hazırlıkları Türkiye’nin dört bir yanında olduğu gibi Adapazarı’nda da başlamıştı. Adapazarlı yetkililer, Yüksek Komisyonun gönderdiği program çerçevesinde hazırlıklarını yapmışlardı.

Cumhuriyetin 10. yıldönümünü kutlamaları için yazdırılan şiir ve destanlar bir arada basılmıştı. Yine bayramda konferans verecekler için inkılâp ve istiklal konularının ana hatlarını gösteren broşür de basılıp 14 Ekim’de kutlama komitelerine gönderilmişti.⁴² Adapazarı’na gönderilen şiir ve konferans adedi 20 idi.⁴³ Bunlar CHF binası ile partinin ilgili bürolarında, okullarda ve uygun mekânlarda halka sunulmuştur. Ülkenin her yerindeki Cumhuriyet Meydanı’nda nasıl durulacağına dair bir kroki hazırlanmıştı. Bu krokide ordu, polis, jandarma, öğrenciler, sporcular, izciler ve halkın duracağı yerler gösterilmişti. Saat ondan önce bütün halk, bu şekilde meydanlarda yerlerini almış olacaktı.⁴⁴

Adapazarı’nda Cumhuriyet’in 10. yıl kutlamaları hazırlıkları 29 Ekim’in çok öncesinden başlamıştı. Şehir adeta bayraklarla süslenmişti. Tüm kamu binaları, okullar, işletmeler ve Uzunçarşı başta olmak üzere kalabalık cadde ve meydanlar bu büyük gün için hazırlanmıştı. Özellikle Hükümet binası, Cumhuriyet Halk Fırkası binası, Belediye binası, Ortaokul ve ilkokul binaları bayraklarla süslenerek bu bayrama atfen hazırlanan pankartlarla süslenmişti.

Cumhuriyet Bayramı’nın 10. yıl kutlamaları için Adapazarı mahalle ve köylerinden gelen vatandaşlar, şehir merkezinde büyük bir kalabalık oluşturmuştu. Kutlamalarda geçit töreni Hükümet Caddesi’nde yapılmıştı. Resmigeçit, Uzunçarşı’dan Cumhuriyet Halk Fırkası Binası’na doğru yapılmıştı. (Resim 2) Yolda karşılıklı bekleyen vatandaşların izlediği bu geçit töreninde Adapazarı Belediye Bاندosu çaldıkları marşlarla törene renk katmıştır. Tören için süslenen resmi ve özel arabalar,

⁴¹ BCA. 490.1.0.0/1146.20.1-16.

⁴² BCA. 30.10.0.0/198.352.13-1,3.

⁴³ BCA. 490.1.0.0/1150.36.1-108.

⁴⁴ BCA. 490.1.0.0/1150.37.1-26.

askerler, itfaiyeciler, şehirdeki okulların öğrencileri, sporcular, izci gurupları resmigeçit törenine katılmışlardı.

Adapazarı'ndaki okullar bu bayram için özel hazırlanmışlardı. Bu okullardan biri olan Adapazarı Büyükgazi İlkokulu öğrencileri için at arabasının üzerine bir platform yapılmıştı. Resmigeçit esnasında bu at arabasının etrafında öğrenciler ve en üstüne de kelebek kıyafetli bir kız öğrenci bulunuyordu. Öğrenciler üzerlerinde ve bir yıldız figüründe "Var Ol Gazi" yazısı vardı. (Resim 1) peşi sıra diğer okulların öğrencileri de resmigeçitte yürüyüş yapmışlardı. Sabihahanım İlkokul öğrencileri, bir at arabasına düzenli bir şekilde binmişler ve ellerinde 1919 yılından 1933'e kadar yılların yazdığı sağlı sollu kâğıtları tutmuşlardı.

Onuncu Cumhuriyet Bayramı Kutlama Yüksek Komisyonu Başkanlığı'nın gönderdiği bir talimatnamede 10. yılda bayramın kutlandığı bütün meydanlara "Cumhuriyet Meydanı" adının verilmesi istenmişti. Adapazarı'nda da bu çağrı karşılık bulmuş ve eskiden "Kanlı Mezarlık" denilen şehir merkezinde CHF Binası arkasındaki alana Cumhuriyet Meydanı adı verilmiştir. Adapazarı'nda kutlamaların merkezlerinden biri Cumhuriyet Meydanı idi. Burada da halk büyük bir kalabalık oluşturmuştu. Cumhuriyet Meydanı'nda Adapazarı Avcılar Kulübü üyeleri de ellerinde flamalarıyla hazır bulunuyorlardı. Burada yapılan yüksek bir platformda dönemin belediye başkanı Rauf Demirtaş ve yetkililer birer konuşma yapmışlardı. (Resim 5)

Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Kütahya Milletvekili Recep Peker imzasıyla 17 Eylül 1933 tarihinde ilgili yerlere bir yazı gönderilmişti. Bu yazıda, Fırka tarafından kabul edilen altı oklu bayrağın, Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarında kullanılmak üzere, küçültülmüş ipek numunesinin kâfi miktarda posta ile ilgili yerlere gönderildiği belirtilmişti. Bu küçük bayraklar, herkese sadece bir adet verilecekti. Bayrağı alanlar ceketlerinin sol yakası üstüne, yakanın sivri ucu altına ve takriben bazı ceketlerde yapılan ilik hizasına takılacaktı. Kadınlar da elbiselerine göre bayrağı aynı yerde, aynı hizaya gelecek surette takacaklardı.⁴⁵ Yakaya takılan bayraklar ok uçları aşağıya gelecek tarzda uzunca bir toplu iğne ile yakaya ilıştırilecekti. Resmi geçit bittikten sonra dahi bu bayraklar ziyan edilmeyecek ve üç gün sürecek olan bayramda

⁴⁵ BCA. 490.1.0.0/1150.36.1-144.

sokakları dolduracak halkın göğüslerinin süsleyecekti.⁴⁶ Cumhuriyet Halk Fırkası bayrağının küçültülmüş ipek numunesini Adapazarı’na da gönderilmişti. Genel Merkezden gelen talimat uygulanmış ve şehirde Ankara’dan gönderilen bayraklar ilk defa bu bayramda özellikle partililerin yakalarında yerlerini almıştı. (Resim 6)

Programlı yapılan hazırlıklar neticesinde Adapazarı’ndaki Cumhuriyet’in 10. yılı kutlamaları oldukça hareketli ve heyecanlı geçmişti. Şehirdeki bütün resmi binalar, iş yerleri ve evler baştanbaşa bayraklar ve kutlama aparatlarıyla donatılmıştı.⁴⁷

Cumhuriyet’in Bayramı kutlamalarında kurulan taklarının ayrı bir yeri vardır. Şehrin en gözde yerlerine yapılan bu taklar vatandaşların da oldukça ilgisini çekmekteydi. Cumhuriyet’in 10. yıl kutlamalarına verilen önem ülkenin pek çok bölgesine yapılan binlerce tak ile de kendisini göstermiştir. Türkiye’nin çoğu şehrinde olduğu gibi Adapazarı’nda da Cumhuriyet’in 10. yılı anısına taklar kurulmuştur. Şehirde çeşitli kurum ve kuruluşların yanı sıra halkın da katkılarıyla birbirinden farklı formlarda ve farklı yerlerde 26 zafer takı yapılmıştır.⁴⁸ Karasu ve Geyve gibi ilçe merkezlerinde birer adet tak kurulurken Adapazarı’nda bu sayının oldukça fazla olmasında şehirdeki nüfus ve ekonomik büyüklüğün de etkisi vardır.

Adapazarı’nda taklar caddelerin başında yer alacak şekilde ve altından araç ve insanların geçebileceği formlarda hazırlanmıştı. Bu takların hepsi birbirinde farklıydı. Şehir merkezindeki farklı noktalara farklı ebat ve şekillerde kurulan zafer taklarından biri, Uzunçarşı karşıtı Hükümet Caddesi sonuna konulmuştu. Takın üzerine büyük harflerle “Anayurdu Kurtaran, Sen de Bilirsin. O Dur” yazmaktaydı. Arka yüzünde ise “Gazi Mustafa Kemal, Haydi Oğlum Selam Dur” yazıyordu. Bununla birlikte bu tak, genel merkezden gönderilen geçmiş ile 1933 yılı

⁴⁶ BCA. 490.1.0.0/1150.36.1-145.

⁴⁷ *Milliyet*, “Vilayetlerde Bayram”, 1 Kasım 1933, s. 5.

⁴⁸ Adapazarı’nda 26 tak hazırlanırken Adana’da hazırlanan tak miktarı 40 civarındaydı. Malatya’da 30 civarı, Kadıköy’de 25, İçel’de ise 12 tak kurulmuştu. Oğuz Kalafat-Emine Kalafat, “Cumhuriyetin 10. Yıl Kutlamalarında Devlet-Millet Kaynaşmasının Somut Bir Örneği: Adana Tören Takları”, *Turkuaz Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2022, Cilt 3, Sayı 2, s.128; Çanak, *a.g.m.*, s.209; Akşam, “Kadıköy ve Üsküdar’da Büyük Hazırlık Yapılıyor”, 26 Ekim 1933, s.1-2; Akşam, “Onuncu Yıl”, 28 Ekim 1933, s.2

arasındaki farkları gösteren posterlerle süslenmişti. Bu tak ışıklandırıldığı için gece de aydınlatılmıştır. (Resim 7)

Şehirde kurulan en ihtişamlı taklardan biri Cumhuriyet Halk Fırkası binası önüne, Hükümet Caddesi'nin başına kurulmuştu. Takın üzerinde "Bayramınızı Kutlularız" yazıyordu. Ampullerle donatılan bu tak da gece ışıl ışıldı. Hükümet konağının önüne de bir tak yerleştirilmişti. Bu tak ile birlikte sadece Hükümet Caddesi üzerinde üç adet tak kurulmuş oluyordu. (Resim 8)

Adapazarı'nda özellikle tarım ve ticaretin kazandırdığı ekonomik birikim şehirde pek çok bankanın kurulmasına veya şube açmasına sebep olmuştur. Şehirde bulunan bankalar da Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarında kendilerini göstermişlerdir. Bankalar, Adapazarı'nın farklı yerlerine kurdukları taklar ile kutlamalara renk katmışlardır. 1913 yılında Adapazarı'nda kurulan Adapazarı Türk Ticaret Bankası, 1919 yılında kurulan Adapazarı Emniyet Bankası ile Adapazarı'nda şubeleri bulunan Türkiye Ziraat Bankası, İş Bankası ve Osmanlı Bankası şehirde toplam 5 tak kurmuşlardı.

Adapazarı Türk Ticaret Bankası'nın takında "Milli İktisadı Cumhuriyet Doğurdu" yazısı bulunuyordu. Takın arka yüzünde ise "Durmamalım Düşeriz" yazısı bulunuyordu. Lambalarla donatılan tak, gece de aydınlatılıyordu. (Resim 9) Adapazarı Emniyet Bankası'nın takı Uzunçarşı'daydı. Bu tak da lambalarla donatılmış ve gece de aydınlatılmaktaydı. (Resim 10) İş Bankası'nın takı, banka şubesinin olduğu Uzunçarşı'da bulunuyordu. Bu tak, şubenin tam önüne yolu kapatacak büyüklükte kurulmuştu. (Resim 11) Türkiye Ziraat Bankası'nın takı da Uzunçarşı'daydı. (Resim 12) Osmanlı Bankası'nın takında "Türk İnkılabı Eşsizdir" yazısı bulunuyordu. (Resim 13) Bankalar tarafından Türkiye'nin birçok yerine taklar kurulmuştur ve bu takların hiçbiri birbirinin aynı değildir.

Adapazarı'nda kurulan taklar arasında şehirde faaliyet gösteren cemiyetlerin takları da yerlerini almıştır. Şehirde 1915 yılında şubesi açılan Hilal-i Ahmer Cemiyeti, Adapazarı'nda etkin olan cemiyetlerden biridir.⁴⁹ Bu cemiyet de şehirde tak kurmuştur. Yeni Hilal Spor Kulübü

⁴⁹ Bülent Cırık, "Adapazarı'nda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1914-1922)", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2015, Sayı 45, s. 88.

binasının önüne kurulan Hilali Ahmer Cemiyeti’nin takında “Kuraklıktan Eksinsizlikten Aç Kalanların İmdadına Koşar” “Harpte Yaralananların Zehirlenenlerin İmdadına Koşar” yazıları asılıydı. (Resim 14)

Diğer taklar da şehrin değişik yerlerine kurulmuştu. Genellikle kırmızı beyaz renklerde olan taklarda Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa’nın resmi, ay-yıldız, bayraklar, defne yaprakları, Ankara’dan bu program için gönderilen posterler ve çeşitli söz gurupları bulunuyordu. Bazı taklar ampuller ve elektrik sistemi sayesinde geceleri de aydınlatılıyordu.

Esnafların bireysel olarak hazırladıkları taklar da bulunuyordu. Bu taklardan biri de Cavit Bey’in dükkânının önüne kurduğu tak idi. Bu tak da “Türküm, Ne Mutlu Bana!” yazısı bulunuyordu. Adapazarı’ndaki Adliye Köyü’nün ilkokulunun önüne de bir tak kurulmuştu. Defne yaprakları ve Mustafa Kemal Paşa’nın fotoğrafının bulunduğu bu takta “Yaşasın Ulugazi” yazısı bulunuyordu. Kutlamaların yapıldığı bölgelerden biri olan Cumhuriyet Meydanı civarında bulunan Sabihanım İlkokulu binası önünde de zafer takı kurulmuştu. (Resim 5)

Adapazarı’ndaki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında resmi geçidin yapıldığı Hükümet Caddesi üzerine genellikle bir zafer takı konulurdu. 1932 ve 1934 kutlamalarında bir zafer takı mevcuttu. Ancak 1933 yılındaki 10. yıl kutlamaları dolayısı ile şehir adeta taklarla donatılmıştı. Öyle ki şehirde ne bundan önceki ne de bu sonraki bayramlarda bu kadar zafer takı kurulmamıştır. Bu durum bile Adapazarı’nda Cumhuriyet’in 10. yılı kutlamalarına verilen önemi anlatmaya güzel bir örnektir.

Adapazarı’nda 29 Ekim 1933 tarihinde Hükümet Caddesi üzerinde gerçekleştirilen resmi geçit, şehirde o zamana kadar görülmemiş derecede bir ihtişama sahipti.⁵⁰ Kutlama programı doğrultusunda en yeni ve temiz kıyafetlerini giymiş olan Adapazarlılar; köylüsü-şehirlisi, yaşlısı-genci, hep birlikte bayramı kutlamışlardı. Cumhuriyetin 10. yıldönümü kutlamalarında Adapazarı’ndaki köylerde 95 konferans, şehirde 3 kürsüde 16 konferans verilmişti.⁵¹ Bu özel gün için spor

⁵⁰ *Milliyet*, “Vilayetlerde Bayram”, 1 Kasım 1933, s. 5.

⁵¹ BCA. 490.1.0.0/1150.36.1-17, 29.

müsabakaları da yapılmıştı. İdman Yurdu takımı ile Adapazarı Yeni Hilal takımları karşılaşmışlardı. Bu özel maçı İdman Yurdu 4-1 kazanmıştı.⁵²

Türkiye’de 1932 yılından itibaren kurulan Halkevleri, bu Bayram kutlamalarında oldukça aktif çalışmışlardır. Adapazarı Halkevi ise pek çok şehirden sonra 23 Şubat 1934 tarihinde açılmıştır.⁵³ Dolayısı ile Türkiye’de Halkevi bulunan bazı kentlerinin aksine Adapazarı’nda Cumhuriyet’in 10. yıl kutlamalarında Halkevi’nin faaliyet alanlarından bu bayramda istifade edilememiştir.

1933 yılında Türkiye’deki 42 barodan biri Adapazarı’nda bulunuyordu.⁵⁴ Adapazarı’nda Cumhuriyet’in 10. yılı kutlamalarına Baro ve Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası da katılmıştı.⁵⁵ Odanın Genel Sekreteri olan Ali Rızâ Bey, “Ada Pazarı Ticaret ve Sanayi Odası Sevgili Cumhuriyetimizin 10 uncu Yıl Dönümü Kutlama Mecmuası” adıyla bir kitap hazırlamıştı.⁵⁶

Kitabın ilk sayfasında “Minnet ve Şükran” başlığı ile Ali Rızâ Bey, Mustafa Kemal Paşa’ya şu ifadeler ile seslenilmişti:

“Türkü ve Türklüğü kurtaran, yoktan cihangirane bir devlet kuran büyük ve ulu müncimiz minnet ve şükran ve hürmet sanadır.

İnkılâba örnek ve dernek olan, büyük eserlere baş olan, Türk istiklâlini koruyan, Türk inkılâbına can veren asil ve necip Gazimiz şeref ve şan yalnız sanadır.

Bütün dünyayı hayrette bırakan azim ve iradenin timsali mücessemi olan, Türk inkılâbını yalnız gençliğe emanet eden yüce liderimiz hürmet ve sonsuz saygı hep senindir.”

Ali Rızâ Bey’in hazırladığı 29 sayfalık bu kitap geniş hacimli olmaktan uzak, özet bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Bu durumun nedeni ise kitabın “Maksat ve Mukaddeme” bölümünde şöyle ifade edilmiştir:

⁵² *Vakit*, “Üç Gün, Üç Geceyi Nasıl Geçirdik”, 4 Kasım 1933, s. 9.

⁵³ Kenan Olgun, *Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi*, Değişim yay., İstanbul, 2008, s. 101.

⁵⁴ *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-71.

⁵⁵ *BCA*. 490.1.0.0/1150.36.1-76.

⁵⁶ Ali Rızâ, *Ada Pazarı Ticaret ve Sanayi Odası Sevgili Cumhuriyetimizin 10 uncu Yıl Dönümü Kutlama Mecmuası*, İmam oğlu Fevzi Matbaası, İstanbul, 1933.

“Büyük bayramda (Oda) nın on yıllık çalışmasının geniş hacimli, bol resimli tam bir tarihini bekleyenler olacaktır. Fakat bu dar zaman içinde büyük emek ve çok vasıta isteyen böyle ilmi bir eser hazırlamayı denemektense şehrimizde ve muhitimizde on yıllık cumhuriyet hayatını yaşayan vatandaşlara ve memleket haricinde bu hayatın maddi akışını öğrenmek isteyenlere elzem olan kısımları hülâsa şeklinde olarak takdim etmeyi maksatlara daha uygun buldum. Bu tarif ve izahatla bu eseri bizden bekleyenlere bütün şartları tamam olarak değil, geçirdiğimiz on inkılâp yılının iç ve dış hayatını ve bu hayatın iktisadi ve ticari sahadaki eşkâlini az yorgunlukla anlayıp anlatmak isteyenlere bir yardımcı rehber olarak verdiğimi arz etmiş oluyorum. Bunun oda namına ihzar ve neşri hususunda rağbet ve teshilin imsaki bu cihanşümul bayramda Odanın boynu bükük yetimler gibi bir vaz’ı hazinde kalmasını intaç edeceğinden şahsi teşebbüs ve gayretimle bu boşluğu doldurmayı inkılâba karşı bir borç ve Cumhuriyet için bir şükran borcu bilirim.”⁵⁷

Adapazarı Ticaret ve Sanayi Odası’nın genel sekreteri Ali Rızâ Bey’in gayretleri sonucu hazırlanan bu kitap ile o dönemde Adapazarı’ndaki ticari, sosyo-kültürel durumu hakkında önemli bilgiler elde edebilmekteyiz.

Cumhuriyet’in 10. yıl kutlamalarının merkezi Ankara idi. En ihtişamlı kutlamalar da bu şehirde yapılmıştı. Sonrasında ise İstanbul, İzmir, Adana, Malatya ve Adapazarı gibi büyük şehirler gelmiştir. Adapazarı’ndaki mülki yetkililer, partililer, memur, esnaf, sporcu ve öğrenciler bu anlamlı güne çok iyi hazırlanmışlardı. Nihayetinde de Cumhuriyet’in 10. yılı bayramı şehirde kendisinden uzun yıllar söz ettirecek derecede kutlanmıştır.

Sonuç

Bayramlar toplumlar için olduğu kadar yönetenler için de oldukça önemli gündür. Büyük badirelerden sonra kurulan Cumhuriyet’in ilan edildiği gün, bayram olarak kutlanmaya başladığından beri en programlı kutlama şekli 10. yılda yapılmıştır. 10, 25, 50, 75 ve 100. yıl kavramları her zaman önemli olmuştur. Lakin yeni kurulan rejimin halka kendisini göstermesinin, 10 yılda başardığı işlerin kıymet ve mahiyetini vatandaş

⁵⁷ Ali Rızâ, *a.g.e.*, s. 6.

hissettirmesinin en güzel yollarından biri de Cumhuriyetin 10. yılını bu manada kutlamadan geçiyordu.

Kutlamaların hazırlıkları esnasında dikkati çeken önemli bir konu da halkın törenlere katılmasının sağlanması konusunda gösterilen yüksek hassasiyettir. 10. yıl kutlamalarında, ilgi çeken diğer bir özellik de bayram boyunca evlerin, sokakların, cadde ve meydanların taklarla, bayraklarla, afişlerle süslenmesi ve geceleri ev ile binaların ampullerle veya fenerlerle aydınlatılmasıydı.

Kutlama programı CHF önderliğinde yapılmıştır. Rejim bu programı halkın rejimin değerlerine olan bağlılığını pekiştirmek için önemli bir fırsat olarak görmüştür. Bayraklar, herkesin göreceği yerleri süsleyen döviz ve levhalar, okunan şiir ve destanlar, Onuncu Yıl Marşı, gazetelerde yayınlanan yazılar, tiyatro oyunları ve radyo yayınları Cumhuriyet bilincinin uyandırılması için gösterilen çabaları ifade etmektedir.

Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarına başkent dışında, taşrada da özel önem gösterildi. Cumhuriyetin 10. yılı Adapazarı'nda büyük bir coşku ve sevinç içerisinde kutlanması için aylar öncesinde hazırlıklara başlanmıştır. Halk ile birlikte şehirde bulunan bütün kamu kurumlarıyla özel kuruluşlar da sürece dâhil olmak suretiyle, 10. yıl kutlamalarının; o zamana kadarki kutlamaların en canlı ve görkemlisi olması sağlanmıştır. Bu kutlama, Cumhuriyet yönetiminin on yılda meydana getirdiği değişimin ortaya konulması açısından önemli bir araç olmuştur. Nitekim şehirdeki ilanlarda özellikle son on yılda şehirde meydana gelen eğitim, sağlık, ekonomi, hukuk ve kamu hizmetleri alanındaki değişim ele alınarak eski dönem ile cumhuriyet döneminin mukayesesi yapılmak suretiyle cumhuriyet idaresinin farklılığı vurgulanmıştır.

Adapazarı'nda 10. Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında resmi ve özel kurum ile kuruluşlar tarafından şehrin birçok noktasına 26 adet zafer takı kurulmuştur. Ne bundan önceki ne de bundan sonraki bayramlarda böyle bir tak zenginliğini şehir görmemiştir. Türkiye'de bu bayram dolayısı ile pek çok şehirde tak zenginliği yaşanmıştır. Adapazarı da ülkede en çok tak kurulan merkezlerden biri olmuştur.

10. Cumhuriyet Bayramı vesilesiyle Adapazarı bir meydana daha kavuşmuştur. Eskiden Kanlı Mezarlık denilen ve şehrin takımlarının maç

yaptıkları bir sahayı barındıran alana bu bayram ile birlikte Cumhuriyet Meydanı adı verilmiştir. 1937’de bu meydana Atatürk Ortaokulu binasının yapımına başlanması ve 1 senede de okul inşaatının bitmesiyle burası meydan özelliğini kaybetmiştir.

Bu çalışma hazırlanırken o günleri yansıtan bir kısmını da bu çalışmanın ekler kısmında paylaştığımız 40’ı aşkın fotoğraf kutlamaların ihtişamını göstermesi bakımından önemli birer kaynak olmuştur. Yerel gazetelerin az olduğu bir dönemde bu fotoğraflar dönemi anlamamız için önemli kaynaklardır. Cumhuriyet’in 10. yılında önemli bir hazırlık süreci neticesinde Cumhuriyet Bayramı tüm yurttaki olduğu gibi Adapazarı’nda da istenilen manada kutlanmıştır. Rejimin vermek istediği mesaj çeşitli argümanlarla halka aktarılmıştır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA. 490.1.0.0/675.280.1.

BCA. 490.1.0.0/1146.20.1.

BCA. 490.1.0.0/1150.36.1.

BCA. 490.1.0.0/1150.37.1.

BCA. 30.10.0.0/198.352.13.

BCA. 30.18.1.2/37.50.8.

BCA. 30.18.1.2/39.63.20.

Sürelî Yayınlar

Resmî Gazete, Sayı: 2437, 26 Haziran 1933, s. 2785.

Resmî Gazete, Sayı: 2514, 27 Eylül 1933, s. 3104.

Resmî Gazete, Sayı: 2536, 23 Teşrinievvel 1933, s. 3169.

Akşam, “Cumhuriyetin 10 uncu Yıl Dönümü İçin”, 15 Ekim 1933, s. 4.

Akşam, “Cumhuriyetin 10uncu Yıl Dönümü”, 12 Haziran 1933, s.2.

Akşam, “Kadıköy ve Üsküdar’da Büyük Hazırlık Yapılıyor”, 26 Ekim 1933, s.1-2.

Akşam, “Onuncu Yıl”, 28 Ekim 1933, s.2.

Akşam, 29 Ekim 1933.

Cumhuriyet, “Ankara’ya Tehacüm Şimdiden Başladı”, 17 Ekim 1933, s. 6.

Cumhuriyet, “Cumhuriyet Bayramı 3 Gün Olacak”, 10 Haziran 1933, s. 3.

- Cumhuriyet*, “Cumhuriyetin 10 uncu Yılı”, 12 Haziran 1933, s. 3.
Cumhuriyet, “Cumhuriyetin 10 uncu Yılı”, 27 Eylül 1933, s. 4.
Cumhuriyet, “Cumhuriyetin 10 uncu Yılı”, 5 Eylül 1933, s. 1.
Cumhuriyet, “Cumhuriyetin 10uncu Yılı İçin Hazırlıklar”, 14 Temmuz 1933, s. 3.
Cumhuriyet, “Onuncu Yıl Hatırası Olarak Basılan Paralar”, 18 Ekim 1933, s. 4.
Cumhuriyet, “Yüksek Komisyon Büyük Bir Gayretle Çalıştı”, 13 Ekim 1933, s. 1, 6.
Cumhuriyet, 29 Ekim 1933.
Hakimiyeti Milliye, “Cumhuriyetin Onuncu Yılına Kutlulama İçin”, 13 Temmuz 1933, s. 1.
Hakimiyeti Milliye, “Yüksek Komisyonun Kararları”, 16 Temmuz 1933, s. 1.
Hakimiyeti Milliye, 29 Ekim 1933.
Milliyet, “Dış Memleketlerde de Büyük Bayram Kutlulanacak”, 20 Ekim 1933, s. 1, 5.
Milliyet, “Vilayetlerde Bayram”, 1 Kasım 1933, s. 5.
Milliyet, 29 Ekim 1933.
Vakit, “Üç Gün, Üç Geceyi Nasıl Geçirdik”, 4 Kasım 1933, s. 9.
Vakit, 29 Ekim 1933.

Kitap ve Makaleler

- Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Hil Yay., İstanbul, 2015.
 Ali Rızâ, *Ada Pazarı Ticaret ve Sanayi Odası Sevgili Cumhuriyetimizin 10 uncu Yıl Dönümü Kutlama Mecmuası*, İmam oğlu Fevzi Matbaası, İstanbul, 1933.
 Aydemir, Şevket Süreyya, *Tek Adam Mustafa Kemal 1922-1938*, C. 3, İstanbul, 1978.
 Cırık, Bülent, “Adapazarı’nda Hilâl-İ Ahmer Cemiyeti’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1914-1922)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2015, Sayı 45, ss.86-103
 Coşkuner, Kerem, “Onuncu Yıl Anısına Yapılan Yayınlar”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 118, Ekim 2003, ss.94-95.
 Çanak, Erdem, “İçel’de Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları ve Kutlamalar Sırasında Yaşanan Müessif Bir Hadise: Çomuzade Davası”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl 2018, Cilt 34, Sayı 97, ss.199-240.
 Çetinkaya, Necati, *Atatürk’ün Hayatı, Konuşmaları ve Yurt Gezileri*, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul, 1985.
 Demirhan, Nezahat, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Onuncu Yıl Kutlamaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl 1997, Cilt 8, Sayı 37, ss.141-150.
 Doğaner, Yasemin, “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl 5, Sayı 9, Ankara 2007, ss.119-143.

Genel Nüfus Sayımı Kati ve Mufassal Neticeler Kocaeli Vilayeti 20 İlk Teşrin 1935, Hüsnü Tabiat Matbaası, İstanbul, 1937.

Kalafat, Oğuz – Kalafat, Emine, “Cumhuriyetin 10. Yıl Kutlamalarında Devlet-Millet Kaynaşmasının Somut Bir Örneği: Adana Tören Takları”, *Turkuaz Uluslararası Türk Dünyası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2022, Cilt 3, Sayı 2, ss.121-140.

Koçak, Cemil, *Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İletişim Yay., İstanbul, 2014.

Olgun, Kenan, *Yöresel Kalkınmada Adapazarı Halkevi*, Değişim yay., İstanbul, 2008.

Sınmaz Sönmez, Cahide, “Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 33-34, Mayıs-Kasım 2004, ss.89-101.

EKLER

Resim 1. Adapazarı Büyükgazi İlkokulu öğrencileri resmi geçitte. 29 Ekim 1933

Resim 2. Adapazarı Hükümet Caddesi. 29 Ekim 1933

Resim 3. Adapazarı Belediye Dairesi. 29 Ekim 1933

Resim 4. Adapazarı Cumhuriyet Meydanı’nda 10. Yıl Kutlamaları. 29 Ekim 1933

Resim 5. Adapazarı Cumhuriyet Meydanı. 29 Ekim 1933

Resim 6. Adapazarı Cumhuriyet Meydanı'nda 10. Yıl Kutlamaları. 29 Ekim 1933

Resim 7. Hükümet Caddesi Sonunda Zafer Takı

Resim 8. CHF Binası Önünde Zafer Takı

Resim 9. Adapazarı Türk Ticaret Bankası Takı

Resim 10. Adapazarı Emniyet Bankası Takı

Resim 11. Uzunçarşı’da İş Bankası Takı

Resim 12. Uzunçarşı’da Türkiye Ziraat Bankası Takı

Resim 13. Adapazarı'nda Osmanlı Bankası Takı

Resim 14. Adapazarı'nda Hilal-i Ahmer Cemiyeti Takı

Extended Abstract

Republic Day’s are very important days not only for the societies but also for the rulers. Since the day when the Republic, which was established after the great calamities, was declared, was celebrated as a national day, the most programmed way of celebration was held in the 10th year. The concepts of 10th, 25th, 50th, 75th and 100th Anniversary have always been important, but one of the best ways for the newly established regime to show itself to the people and to make the citizens feel the value and nature of the works it has accomplished in 10 years was to celebrate the 10th anniversary of the Republic in this sense.

In the new process that started with the end of the National Struggle, the new regime of the Turkish State became clear and the Republic was proclaimed on October 29, 1923. The proclamation of the new regime was celebrated with great enthusiasm among the people. On the first anniversary of the proclamation of the Republic, this important day was celebrated with the same enthusiasm throughout the country in a festive mood. These celebrations, which took place with the wide participation of the public, led to the necessity of celebrating this important day as a national day, and after that it was officially celebrated.

Until 1933, the preparations for the Republic Day were carried out in almost the same framework every year. However, the preparations for the Republic Day in 1933, which was especially important because it was the 10th anniversary of the proclamation of the Republic, affected the following periods for many years and set an example for the National days in the new years.

Preparations for the 1933 Republic Day celebration had begun long before October. On 9 June 1933, a bill was submitted to the Presidency of the Assembly. On 11 June 1933, the “Tenth Anniversary Celebration Law of the Proclamation of the Republic” numbered 2305 was enacted. According to this law: The tenth anniversary of the proclamation of the Republic was to be celebrated for three days. Again, during these three days, the law on public holidays, private apartments, establishments and trade houses would be applied. In order to be busy with the celebration program, a high commission affiliated to the Prime Ministry

in Ankara and committees and delegations to be engaged in this work would be formed in the provinces. The Government was authorized to appoint a celebration program to reflect the current and future achievements of the Republic. Guidelines have been prepared for this purpose and efforts have been made to celebrate this great day in a regular and magnificent manner.

The 10th anniversary celebration ceremony program of the Republic Day was as follows: In all cities, towns and villages of the country on 29, 30 and 31 October 1933; It was wanted to be celebrated with enthusiasm that would attract the attention of all people day and night on land, at sea and in the air. Again, this day would be celebrated with great ceremony in Turkish embassies and consulates outside the country.

On the days and nights of the Republic Day, all official offices, municipal and private administration buildings, Republic People's Party Centers and Hearths, Community Centers, public and private schools, establishments and trade houses, houses and shops, ferries and ports, squares and streets, transportation vehicles, Sports clubs would be decorated with flags, bay leaves, greenery, red and white ribbons, electricity, lanterns. Towers and minarets would be equipped for three nights and ridges would be built with the short words of the revolution. In this decoration work, careful places would be given to the writing and picture plates given with separate instructions and the long cloth plates on which the short words of the revolution would be written, and everywhere would be embroidered with large plates and pictures and graphics on the streets.

In all cities, towns and villages of the country, they gathered at the same time in the squares prepared in advance on the first day of the Republic Day. Every place had implemented the same program as much as the means and means were sufficient. The speech of President Mustafa Kemal Pasha was heard in many places, in these squares and in special places, with the radio receiver machines that were available and brought to their places before the Republic Day by the party.

A similar and special type of ceremony was practiced for the villages. Everywhere, in cities and towns, large numbers of people other than soldiers, gendarmes and schools attended the ceremony. Many

villagers came to the cities and towns because of the Republic Day In the tenth year, it was requested from all committees that all squares where the Republic Day celebrated should be named "Cumhuriyet Square". This name was given by the decisions to be duly taken by the municipal councils and village committees of each place. In this way, the memory of the 10th Anniversary Day of the Republic would have lived immortally in every corner of the country.

By making use of the information and graphic samples provided with the guide prepared for the celebrations, exhibitions showing the works of the republican era were set up in many cities and towns, in halls, streets and squares.

The Republic of Turkey has taken important steps towards becoming a modern, modern and secular state in the last ten years. The 10th anniversary of the Republic is important in many ways. The fact that it has come a long way in such a short time aroused the desire of both the administrators and the public to experience the 10th anniversary celebrations differently, and for this reason, many events were organized. One of the phenomena symbolized in the 10th anniversary celebrations of the Republic was the "Tenth Anniversary Anthem" and the other was the "Tenth Anniversary Speech", in which Mustafa Kemal Pasha addressed the whole country in Ankara.

The celebrations of the 10th anniversary of the Republic were held with the participation of large masses of people with extraordinary enthusiasm and excitement. The favor shown by the people towards both the preparation and the celebration ceremonies has been the biggest indicator of this.

Preparations were started months ago for the 10th anniversary of the Republic to be celebrated in Adapazarı with great enthusiasm and joy. The 10th anniversary celebrations, including the public and all public and private institutions in the city, are included in the process; It was ensured that it was the most lively and magnificent of the celebrations up to that time. This celebration has been an important tool in terms of revealing the change that the Republican administration has brought about in ten years. As a matter of fact, in the advertisements in the city, the difference of the republican administration was emphasized by comparing the old period and the

republican period by considering the changes in the fields of education, health, economy, law and public services, especially in the last ten years.

During the 10th Republic Day celebrations in Adapazarı, 26 triumphal arches were set up by public and private institutions and organizations. The city has never seen such a wealth of triumphal arches , neither in the previous nor in the following days.

A sketch was prepared of how to stand in Republic Square all over the country. In this sketch, the places where the army, police, gendarmerie, students, athletes, scouts and the public would stand were shown. Before ten o'clock, all the people would have taken their places in the squares in this way.

Preparations for the 10th anniversary celebrations of the Republic in Adapazarı started long before October 29. The city was decorated with flags. All public buildings, schools, businesses, crowded streets, especially Uzunçarşı, were prepared for this big day. In particular, the Government building, the Republican People's Party building, the Municipality building, the secondary school and primary school buildings were decorated with flags and banners prepared for this day.

Citizens from Adapazarı neighborhoods and villages formed a large crowd in the city center for the 10th anniversary celebrations of the Republic Day. The parade in the celebrations was held on the Government Street. The official parade was made from Uzunçarşı to the Cumhuriyet Rights Party Building. Adapazarı Municipality Band added color to the ceremony with the marches they played in this parade followed by the citizens who were waiting for each other on the road. Official and private cars decorated for the ceremony, soldiers, firefighters, students from schools in the city, and scout groups participated in the parade.

In an instruction sent by the Presidency of the Tenth Republic Day Celebration High Commission, it was requested that all squares where the day was celebrated in the 10th year should be named "Cumhuriyet Square". This call was also answered in Adapazarı, and the area in the city center, which used to be called "Blood Graveyard", was called Cumhuriyet Square. One of the centers of celebrations in Adapazarı was

Cumhuriyet Square. Here, too, the people formed a large crowd. Members of Adapazarı Hunters Club were also present at Cumhuriyet Square with pennants in their hands. Rauf Demirtaş, the mayor of the period, made a speech on a high platform in Cumhuriyet Square.

The official parade, which was held on the Government Street in Adapazarı on October 29, 1933, had an unprecedented degree of splendor in the city. Adapazar residents who wore their newest and cleanest clothes in line with the celebration program; villager-urban, old-young, all celebrated the day together.

Adapazarı Chamber of Commerce and Industry also attended the celebrations of the 10th anniversary of the Republic in Adapazarı. Ali Rizâ Bey, the Secretary General of the Chamber, had prepared a book called "Ada Pazarı Chamber of Commerce and Industry, 10th Anniversary Celebration Journal of Our Dear Republic".

While this study was being prepared, more than 40 photographs, some of which we shared in the appendices of this study, reflecting those days, have been important sources in terms of showing the magnificence of the celebrations. At a time when local newspapers were scarce, these photographs were important sources for us to understand the period.